

O'ZBEKISTONDA MAQSADLI JAMG'ARMALAR VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Nilufar Akbarova

Qo'qon universiteti Andijon filiali

“Iqtisodiyot va moliya” kafedrası o'qituvchisi

Adxamjonova Sitorabonu Akmaljon qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali,

Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi,

Annotatsiya. Maqolada davlat maqsadli jamg'armalarining iqtisodiy mazmuni, vazifalari va ularning davlat moliyaviy siyosati tizimidagi funksional ahamiyati tahlil qilingan. Jamg'armalarning byudjetdan tashqari mablag'larni shakllantirishdagi o'rni hamda ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirishdagi ta'siri ilmiy asoslangan. Tadqiqot natijalari jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish, boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish va moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanish bo'yicha takliflar bilan yakunlangan.

Kalit so'zlar: davlat maqsadli jamg'armalari, moliyaviy siyosat, byudjetdan tashqari mablag'lar, boshqaruv mexanizmi, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В статье анализируются экономическая сущность государственных целевых фондов, их функции и значение в системе государственной финансовой политики. Обоснована роль фондов в формировании внебюджетных средств и финансировании социально-экономических программ. По результатам исследования сформулированы предложения по повышению эффективности деятельности фондов, модернизации механизмов управления и целевому использованию финансовых ресурсов.

Ключевые слова: государственные целевые фонды, финансовая политика, внебюджетные средства, механизм управления, экономическая эффективность.

Abstract. The article analyzes the economic essence of state targeted funds, their functions and significance within the system of public financial policy. The role of these funds in generating extra-budgetary resources and financing socio-economic programs is scientifically substantiated. Based on the research results, proposals are formulated to improve the efficiency of fund operations, modernize management mechanisms, and ensure the targeted use of financial resources.

Keywords: state targeted funds, fiscal policy, extra-budgetary resources, management mechanism, economic efficiency.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan tezkor va murakkab jarayonlar milliy iqtisodiyotlarning barqaror rivojlanishiga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda davlat moliyaviy siyosatini to'g'ri va samarali tashkil etish iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Davlat moliyasining izchil boshqarilishi nafaqat makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, balki ijtimoiy tenglikni ta'minlash, aholining turmush darajasini oshirish va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini amalga oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Moliyaviy resurslar oqimini samarali boshqarish, ularning maqsadli va oqilona taqsimlanishini ta'minlash davlat moliyaviy siyosatining ustuvor vazifalaridan biridir. Ayniqsa, byudjet mablag'larining ijtimoiy yo'nalishlarga yo'naltirilishi, aholini ijtimoiy himoya qilish, sog'liqni saqlash, ta'lim, infratuzilma va bandlikni qo'llab-quvvatlash masalalari davlat siyosatida muhim o'rin egallaydi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda maqsadli jamg'armalarning shakllanish jarayoni, faoliyat yo'nalishlari va ularning milliy iqtisodiyot rivojiga ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, tadqiqot doirasida maqsadli jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish va ularning iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasini kuchaytirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

Davlat moliyaviy tizimida maqsadli jamg'armalar muhim o'rin egallab, ular orqali moliyaviy resurslarni muayyan ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni bajarishga yo'naltirish imkoniyati yaratiladi. Maqsadli jamg'armalar — bu davlat byudjetidan alohida shakllantiriladigan, qat'iy belgilangan maqsad va vazifalar asosida faoliyat yurituvchi moliyaviy resurslar jamlanmasidir. Ushbu jamg'armalar davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishning muhim instrumenti bo'lib, moliyaviy resurslardan foydalanishda aniqlik, maqsadlilik va shaffoflikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Maqsadli jamg'armalarning asosiy vazifasi davlat byudjetiga ortiqcha yuk tushirmagan holda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishlarni barqaror moliyalashtirishdan iborat. Ular orqali uzoq muddatli dastur va loyihalarni moliyalashtirish, muayyan sohalarida davlat siyosatini izchil amalga oshirish imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, maqsadli jamg'armalar moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash mexanizmi sifatida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqsadli jamg'armalarning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- ijtimoiy sohani qo'llab-quvvatlash va aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish;
- iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarini rivojlantirishni moliyaviy rag'batlantirish;
- infratuzilmaviy loyihalarni moliyalashtirish va hududlar rivojini ta'minlash;

- ekologik muammolarni hal etish hamda atrof-muhitni muhofaza qilish;
 - sog'liqni saqlash va ta'lim tizimlarini rivojlantirish orqali inson kapitalini mustahkamlash.
- Mazkur vazifalar jamg'armalarning davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatidagi strategik rolini belgilab beradi.

O'zbekiston Respublikasida maqsadli jamg'armalar tizimi milliy iqtisodiyot va ijtimoiy sohaning ustuvor ehtiyojlarini inobatga olgan holda shakllantirilgan. Amaldagi asosiy maqsadli jamg'armalar quyidagilardan iborat:

- Ijtimoiy himoya milliy agentligi jamg'armasi — aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy nafaqalar va yordamlarni moliyalashtirishga xizmat qiladi;
- Yo'l jamg'armasi — avtomobil yo'llari qurilishi, ta'mirlash va transport infratuzilmasini rivojlantirishni moliyalashtiradi;
- Ekologiya jamg'armasi — atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik muammolarni kamaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga yo'naltirilgan;
- Sog'liqni saqlashni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi — tibbiyot muassasalarini moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va tibbiy xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi;
- Maktablarni rivojlantirish jamg'armasi — umumta'lim muassasalarini modernizatsiya qilish va ta'lim sifatini oshirishni maqsad qiladi;
- Qishloq xo'jaligini rivojlantirish jamg'armasi — agrar sohada ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va qishloq xo'jaligi subyektlarini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan;
- Yoshlar jamg'armasi — yoshlarni ijtimoiy-iqtisodiy faollikka jalb etish, ularning bandligi va tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi;
- Bandlikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi — mehnat bozorida muvozanatni ta'minlash, ishsizlik darajasini kamaytirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan.

Ushbu jamg'armalar davlatning umumiy byudjet tizimida muhim o'rin egallab, byudjetdan tashqari xarajatlarning maqsadli va samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi hamda davlat moliyaviy siyosatining izchilligini kuchaytiradi.

Maqsadli jamg'armalarning moliyaviy barqarorligi ularning shakllanish manbalariga bevosita bog'liqdir. O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar mablag'lari quyidagi manbalar hisobidan shakllantiriladi:

- soliqlar va maxsus yig'imlar orqali tushadigan tushumlar;
- xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan amalga oshiriladigan majburiy ajratmalar;
- yuridik va jismoniy shaxslarning homiylik mablag'lari;
- xalqaro moliyaviy institutlar, donor tashkilotlar va xorijiy davlatlar tomonidan ajratiladigan grantlar hamda moliyaviy yordamlar;
- davlat tashkilotlari va muassasalarining o'z mablag'lari;
- qonun hujjatlarida belgilangan jarimalar, kompensatsiyalar va boshqa majburiy to'lovlar.

Mazkur manbalar jamg'armalarning uzluksiz faoliyat yuritishini ta'minlash bilan birga, ularning moliyaviy mustaqilligini kuchaytiradi va ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni barqaror moliyalashtirish imkonini yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar doirasida maqsadli jamg'armalar faoliyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat moliyaviy siyosatining muhim instrumenti sifatida ushbu jamg'armalarning moliyaviy imkoniyatlari kengayib, ularning iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarga ta'siri sezilarli darajada kuchayib bormoqda. Bu holat, avvalo, davlat tomonidan ijtimoiy yo'naltirilgan xarajatlar hajmining ortishi, aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish hamda infratuzilma va inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalar bilan izohlanadi.

Maqsadli jamg'armalar orqali moliyalashtirilayotgan dasturlar bandlikni ta'minlash, kambag'allikni qisqartirish, sog'liqni saqlash va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, shuningdek, hududlarning kompleks rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Shu bois, ularning faoliyatini amaliy jihatdan tahlil qilish davlat moliyaviy siyosatining samaradorligini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Quyidagi jadvalda 2020–2024 yillar davomida maqsadli jamg'armalar mablag'lari hajmi ko'rsatilgan (trln so'mda):

1-jadval

Maqsadli jamg'armalar faoliyatining statistik tahlili (2020–2024 yillar)

YIL	2020	2021	2022	2023	2024
Maqsadli jamg'armalar hajmi (trln so'm)	18.2	19.5	21.0	22.8	24.1

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tahlil qilinayotgan davrda maqsadli jamg'armalar mablag'lari hajmi izchil o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan. Xususan, 2020 yilda jamg'armalar hajmi 18,2 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilga kelib ushbu ko'rsatkich 24,1 trln so'mga yetgan. Bu esa besh yil davomida qariyb 6 trln so'mlik o'sishni anglatadi.

Mazkur o'sish, bir tomondan, davlat byudjeti daromadlarining kengayishi, soliqlar va majburiy ajratmalar tushumining ortishi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirishga bo'lgan ehtiyojning oshib borayotgani bilan izohlanadi. Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, sog'liqni saqlash tizimini

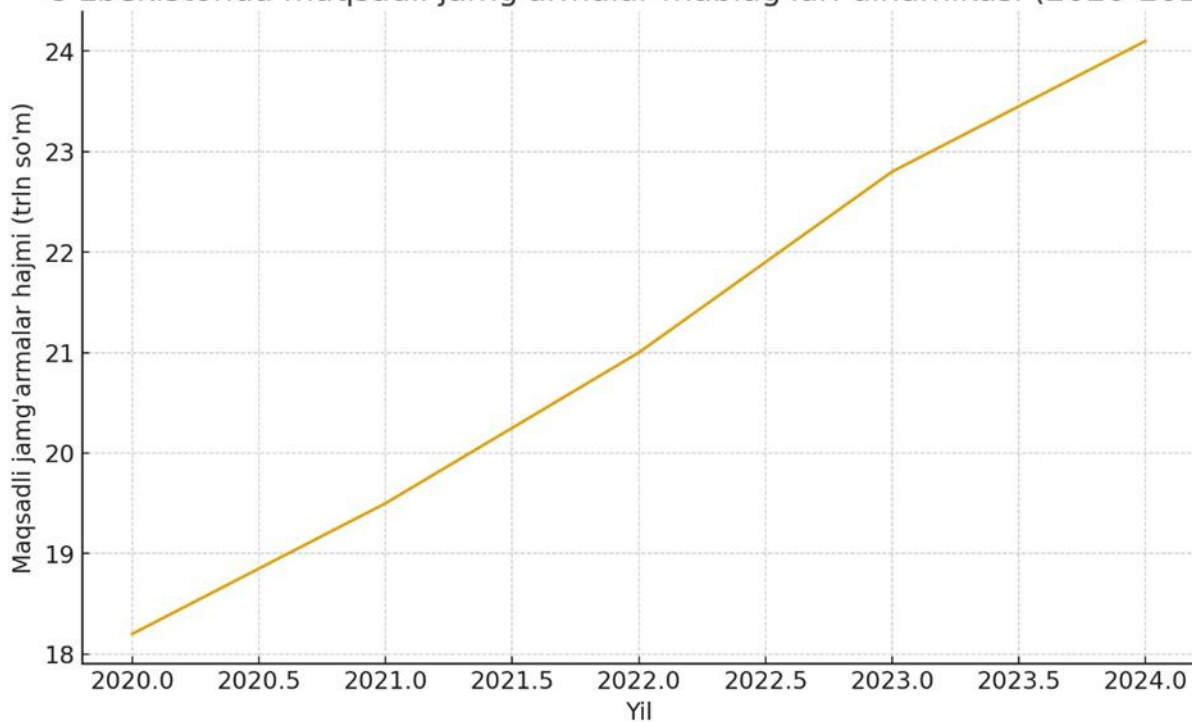

mustahkamlash va bandlikni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar maqsadli jamg'armalar mablag'larining ko'payishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan.

Shuningdek, 2022–2024 yillar oralig'ida jamg'armalar hajmining nisbatan tezroq o'sishi davlatning ijtimoiy yo'naltirilgan siyosati kuchayganini, inson kapitaliga investitsiyalar ustuvor yo'nalish sifatida belgilanganini ko'rsatadi. Bu holat iqtisodiy o'sishning inklyuzivligini ta'minlash, aholining turmush darajasini oshirish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, statistik ko'rsatkichlar maqsadli jamg'armalar faoliyati barqaror rivojlanib borayotganini, ularning davlat moliyaviy tizimidagi roli va ahamiyati ortib borayotganini tasdiqlaydi.

O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar mablag'lari dinamikasi (2020-2024)

Yuqoridagi statistik ma'lumotlar asosida tuzilgan dinamika diagrammasi 2020–2024 yillar davomida O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar mablag'lari hajmining barqaror va izchil o'sib borayotganini yaqqol ko'rsatadi. Grafikdan ko'rinib turibdiki, tahlil qilinayotgan davrda jamg'armalar hajmi yildan yilga uzluksiz ortib borgan.

Xususan, 2020 yilda maqsadli jamg'armalar hajmi 18,2 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, keyingi yillarda ushbu ko'rsatkich muntazam ravishda oshib, 2024 yilga kelib 24,1 trln so'mga yetgan. Grafikdagi chiziqning yuqoriga yo'nalganligi davlat moliyaviy siyosatida ijtimoiy yo'naltirilgan xarajatlar ulushining oshib borayotganini hamda maqsadli jamg'armalar orqali moliyalashtirilayotgan dasturlar ko'lamining kengayayotganini ifodalaydi.

Ayniqsa, 2022–2024 yillar oralig'ida o'sish sur'atlarining nisbatan yuqori bo'lishi sog'liqni saqlash, bandlik, ta'lim va ijtimoiy himoya sohalariga yo'naltirilgan davlat dasturlarining faollashgani bilan izohlanadi. Bu holat maqsadli jamg'armalarning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini yanada kuchaytirganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, dinamika diagrammasi maqsadli jamg'armalar moliyaviy bazasining mustahkamlanib borayotganini, ularning davlat byudjeti tizimidagi ahamiyati ortib borayotganini va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashdagi samarali mexanizm sifatida shakllanayotganini tasdiqlaydi.

Maqsadli jamg'armalar O'zbekiston iqtisodiyotida muhim tartibga soluvchi va rag'batlantiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo'lib, ularning iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi bir qator asosiy yo'nalishlarda yaqqol ko'zga tashlanadi. Avvalo, ushbu jamg'armalar orqali moliyalashtirilayotgan dasturlar yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi bandligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Bandlikni qo'llab-quvvatlash va yoshlar jamg'armalari hisobidan tadbirkorlik loyihalarini moliyalashtirish, kasb-hunar o'qitish va qayta tayyorlash dasturlari amalga oshirilmoqda.

Ikkinchidan, maqsadli jamg'armalar aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirishda muhim rol o'ynamoqda. Kam ta'minlangan qatlamlarni moddiy qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy nafaqalar va kompensatsiyalarni o'z vaqtida moliyalashtirish ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Uchinchidan, jamg'armalar mablag'lari hisobidan yangi maktablar, maktabgacha ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash obyektlari qurilishi va mavjud infratuzilmaning modernizatsiya qilinishi inson kapitalini rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa uzoq muddatli istiqbolda mehnat unumdorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlarining oshishiga zamin yaratadi.

To'rtinchidan, ekologiya jamg'armalari orqali atrof-muhitni muhofaza qilish, chiqindilarni qayta ishlash, suv va yer resurslaridan oqilona foydalanish bo'yicha loyihalar moliyalashtirilib, ekologik muammolarni kamaytirishga hissa qo'shilmqda.

Beshinchidan, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni qisqartirish maqsadida kam rivojlangan hududlarda infratuzilma va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishga ustuvor ahamiyat berilmqda. Bu esa hududiy rivojlanishning muvozanatli modelini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, maqsadli jamg'armalar iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlovchi va hududlararo tenglikni ta'minlovchi muhim moliyaviy instrument sifatida faoliyat yuritmoqda.

So'nggi yillarda maqsadli jamg'armalar faoliyati natijasida mamlakatda sezilarli ijtimoiy-iqtisodiy natijalarga erishildi. Xususan, 2020–2024 yillar davomida 1,5 milliondan ortiq aholiga

turli shakllardagi ijtimoiy yordamlar ko'rsatildi. Bu ko'rsatkich aholining zaif qatlamlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosatining amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, transport infratuzilmasini rivojlantirish doirasida 5000 kilometrdan ortiq avtomobil yo'llari rekonstruksiya qilinib, hududlararo transport aloqalarining yaxshilanishiga erishildi. Bu holat iqtisodiy faollikni oshirish, ichki bozor integratsiyasini kuchaytirish va logistika xarajatlarini kamaytirishga xizmat qildi.

Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida ham muhim ijobiy natijalar qayd etildi. Jumladan, 120 ta yangi maktab va 80 ta tibbiyot muassasasi qurilib, aholining sifatli ta'lim va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengaydi. Ushbu chora-tadbirlar inson kapitalini rivojlantirish va ijtimoiy farovonlikni oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligini qo'llab-quvvatlash jamg'armalari orqali ajratilgan subsidiyalar natijasida hosildorlik darajasi 12–15 foizga oshdi. Bu esa oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, qishloq aholisining daromadlarini ko'paytirish va agrar sektorning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Yuqoridagi natijalar maqsadli jamg'armalarning nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashga ham salmoqli hissa qo'shayotganini ko'rsatadi.

Bugungi kunda maqsadli jamg'armalar dunyoning ko'plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishning muhim instrumenti sifatida keng qo'llanilmoqda. Ular orqali muayyan sohalarni barqaror moliyalashtirish, ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlash hamda uzoq muddatli strategik loyihalarni amalga oshirish imkoniyati yaratiladi. Jahon tajribasini o'rganish O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish, ularning samaradorligini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Amerika Qo'shma Shtatlarida maqsadli jamg'armalar federal moliya tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Federal darajada tashkil etilgan jamg'armalar orqali yo'l-transport infratuzilmasi, mudofaa sohasi, ta'lim tizimi hamda ekologik dasturlar izchil ravishda moliyalashtiriladi. Ushbu jamg'armalar aniq belgilangan maqsadlar asosida faoliyat yuritib, uzoq muddatli strategik dasturlarni barqaror moliyaviy ta'minlash imkonini beradi.

AQSh tajribasining muhim jihatlaridan biri – jamg'armalar faoliyati bo'yicha ochiq va batafsil moliyaviy hisobotlarning muntazam e'lon qilinishidir. Ochiq ma'lumotlar portallari orqali jamg'armalarga tushgan mablag'lar, ularning yo'naltirilishi va erishilgan natijalar jamoatchilik nazoratiga taqdim etiladi. Bu esa shaffoflikni oshirish, korrupsiya xavfini kamaytirish va davlat moliyaviy boshqaruvi samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida maqsadli jamg'armalar, ayniqsa, ijtimoiy himoya va ekologiyani muhofaza qilish sohalarida ustuvor ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy sug'urta,

bandlikni qo'llab-quvvatlash, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirish ushbu jamg'armalar faoliyatining asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. EI tajribasining muhim jihati – elektron monitoring va nazorat tizimlarining yuqori darajada rivojlanganligidir. Jamg'armalar faoliyati raqamli platformalar orqali real vaqt rejimida monitoring qilinadi, loyiha natijalari aniq ko'rsatkichlar asosida baholanadi. Bu esa mablag'lardan foydalanish samaradorligini oshirish va moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Janubiy Koreyada maqsadli jamg'armalar asosan innovatsiya, ilm-fan va yuqori texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan. Davlat tomonidan tashkil etilgan maxsus jamg'armalar startup loyihalarini moliyalashtirish, raqamli iqtisodiyot va sanoatni modernizatsiya qilishda muhim rol o'ynamoqda.

Ushbu mamlakat tajribasining o'ziga xos jihati – mahalliy darajadagi maqsadli jamg'armalarning nisbatan yuqori mustaqillikka ega ekanligidir. Hududiy jamg'armalar o'z hududining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlaridan kelib chiqib, mustaqil ravishda ustuvor yo'nalishlarni belgilaydi va moliyaviy resurslarni taqsimlaydi. Bu esa hududiy rivojlanishni jadallashtirish va mahalliy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Jahon tajribasini tahlil qilish asosida O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish bo'yicha quyidagi asosiy xulosalar va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- maqsadli jamg'armalar faoliyatida shaffoflik va ochiqlikni oshirish, moliyaviy hisobotlarni jamoatchilik uchun ochiq e'lon qilish;
- elektron audit va raqamli monitoring tizimlarini keng joriy etish orqali mablag'lardan foydalanish samaradorligini kuchaytirish;
- moliyalashtirilayotgan loyihalar natijadorligini aniq va o'lchab bo'ladigan ko'rsatkichlar asosida baholash tizimini joriy etish;
- hududiy maqsadli jamg'armalarga ko'proq moliyaviy va tashkiliy mustaqillik berish, bu orqali hududlar rivojlanishini jadallashtirish.

Mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish, davlat moliyaviy siyosatini yanada takomillashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Maqsadli jamg'armalar O'zbekiston iqtisodiyotida muhim moliyaviy instrument sifatida faoliyat yuritayotgan bo'lsa-da, ularning amaldagi faoliyatida ayrim tizimli muammolar mavjud. Ushbu muammolarni aniqlash va bartaraf etish jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish hamda davlat moliyaviy siyosatini yanada takomillashtirish uchun zarur hisoblanadi.

Birinchiidan, maqsadli jamg'armalar mablag'larini taqsimlash jarayonida shaffoflik darajasi yetarli emas. Ayrim hollarda mablag'larning qaysi loyiha va yo'nalishlarga yo'naltirilayotgani

bo'yicha ochiq va to'liq axborot taqdim etilmaydi. Bu esa jamoatchilik nazoratining cheklanishiga va moliyaviy intizomning susayishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchidan, moliyalashtirilayotgan loyihalar monitoringi ayrim jamg'armalar faoliyatida yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Loyihalarning amalga oshirilish bosqichlari, sarflangan mablag'lar va erishilgan natijalar o'rtasidagi bog'liqlik muntazam tahlil qilinmaydi. Natijada ayrim loyihalarning samaradorligi past bo'lib qolmoqda.

Uchinchidan, maqsadli jamg'armalar resurslaridan foydalanish natijadorligi ko'pincha to'liq va tizimli baholanmaydi. Mablag'lar o'zlashtirilgani bilan cheklanilib, ularning real iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri chuqur tahlil qilinmaydi. Bu esa moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlarini cheklaydi.

To'rtinchidan, hududlar kesimida mablag'lar taqsimotida nomutanosiblik mavjud. Ayrim hududlar maqsadli jamg'armalar mablag'laridan ko'proq foydalangan bo'lsa, boshqa hududlarda moliyalashtirish yetarli darajada amalga oshirilmayapti. Bu holat hududlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni saqlanib qolishiga olib kelishi mumkin.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish va maqsadli jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq: Birinchidan, jamg'armalar faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni oshirish maqsadida elektron audit va raqamli nazorat tizimlarini kengaytirish zarur. Barcha tushumlar va xarajatlar yagona elektron platforma orqali real vaqt rejimida kuzatib borilishi lozim.

Ikkinchidan, loyihalarni tanlash va moliyalashtirish jarayonida iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarini (masalan, xarajat-foйда tahlili, ijtimoiy ta'sir koeffitsienti) majburiy qo'llash lozim. Bu moliyaviy resurslarning eng samarali loyihalarga yo'naltirilishini ta'minlaydi.

Uchinchidan, hududiy maqsadli jamg'armalar ulushini oshirish orqali mahalliy moliyaviy boshqaruvni kuchaytirish maqsadga muvofiq. Bu hududlarning o'z ehtiyojlaridan kelib chiqib ustuvor yo'nalishlarni mustaqil belgilash imkonini yaratadi.

To'rtinchidan, maqsadli jamg'armalar faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish maqsadida fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va mustaqil ekspertlarni monitoring jarayonlariga jalb etish lozim.

Beshinchidan, elektron portal orqali jamg'armalar xarajatlari va loyihalar natijalari bo'yicha umumiy va muntazam hisobotlarni e'lon qilib borish jamoatchilik ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Oltinchidan, moliyalashtirilayotgan loyihalarning samaradorligini aniqlash uchun real natijadorlik ko'rsatkichlari (KPI) asosida baholash tizimini joriy etish zarur. Bu tizim orqali har bir loyiha bo'yicha aniq maqsadlar va kutilayotgan natijalar belgilanishi hamda ularning bajarilishi muntazam nazorat qilinishi lozim.

XULOSA

O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar iqtisodiyotning ijtimoiy yo'naltirilgan rivojlanishini ta'minlashda muhim institutsional mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu jamg'armalar orqali ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya, infratuzilmani rivojlantirish hamda aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan dastur va loyihalar moliyalashtirilmoqda. Natijada jamiyatda inson kapitalini rivojlantirish, aholining turmush darajasini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash imkoniyatlari kengaymoqda.

Maqsadli jamg'armalar faoliyatining samaradorligi ularning shakllanish manbalari, mablag'lardan foydalanish yo'nalishlari hamda boshqaruv mexanizmlarining to'g'ri tashkil etilganligiga bevosita bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, jamg'armalar faoliyatida moliyaviy intizomni kuchaytirish, mablag'lardan foydalanishda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali monitoring va nazorat tizimlarini takomillashtirish jamg'arma mablag'larining maqsadli va oqilona sarflanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, natijadorlikka asoslangan moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish orqali ajratilayotgan mablag'larning real ijtimoiy-iqtisodiy samarasi baholanishi, ustuvor yo'nalishlarga resurslar oqimini kuchaytirish imkoniyati yuzaga keladi. Mazkur yondashuv jamg'armalar faoliyatining samaradorligini oshirish, davlat moliyaviy resurslaridan foydalanishning optimal modelini shakllantirish hamda ijtimoiy sohalarni barqaror rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda maqsadli jamg'armalar iqtisodiyotni ijtimoiy yo'naltirish, aholining farovonligini oshirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Ularning faoliyatini yanada takomillashtirish, boshqaruv va moliyalashtirish mexanizmlarini modernizatsiya qilish mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi hisobotlari, 2024.
2. www.stat.uz — O'zbekiston davlat statistika qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari.
3. Abdug'aniyev A. Iqtisodiyot asoslari. Toshkent: "Science Press", 2022.
4. www.lex.uz — O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari.
5. "Public Finance and Budgeting in Transition Economies". World Bank Report, 2023.
6. Asian Development Bank. Fiscal Policy Review, 2022.
7. OECD. Targeted Funds Management Analysis Report, 2021.